

Колінько О. П.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

**МОТИВ «СВІТ / ЛАБІРИНТ» ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЙНА МЕТАФОРА
У НОВЕЛАХ В. ШЕВЧУКА**

У статті досліджено особливості художнього втілення мотиву «світ / лабіринт» у новелах В. Шевчука зі збірки «Сон сподіваної віри» (2007) як екзистенційної метафори. Мотив лабіринту розглядається як ключовий образ, що дозволяє проаналізувати складну структуру внутрішнього світу персонажів, їхню розгубленість, відчуження, духовну дезорієнтацію та прагнення до істини в умовах кризи. У дослідженні наголошується, що митець подає образ лабіринту не лише як просторову чи міфологічну конструкцію, а насамперед як метафору екзистенційного стану особистості. У структурі збірки «Сон сподіваної віри» виокремлено різні варіації цього мотиву: психологічний лабіринт; містично-екзистенційний лабіринт; внутрішній лабіринт як архетип загубленості та духовного пошуку; соціально забарвлений лабіринт відчуження; бароковий лабіринт свідомості, складний за онтологічною структурою.

У результаті дослідження встановлено, що образ лабіринту в новелістиці В. Шевчука не має однозначного тлумачення, а функціонує як багатозначна метафора, яка поєднує особистісні, соціальні, духовні й онтологічні виміри. Така багатошаровість дозволяє говорити про художню унікальність прози письменника, яка апелює до глибоких універсальних питань людського існування. Мотив «світ / лабіринт» у творчості митця не лише структурує простір новели і збірки загалом, а й виявляє внутрішній драматизм буття, у якому особистість замкнена у лабіринті, вихід з якого перебуває поза межею досяжного.

Ключові слова: новела, мотив світ / лабіринт, екзистенційна метафора.

Постановка проблеми. У сучасній літературознавчій науці все більше уваги приділяється осмисленню глибинних сенсів художнього тексту крізь призму різних категорій, зокрема і філософських, екзистенційних. Особливої актуальності набуває вивчення метафоричних моделей, які відображають онтологічні та аксіологічні пошуки особистості у світі хаосу, невизначеності та межових станів. У цьому контексті мотив «світ / лабіринт» постає як символ складної, фрагментарної, часто ворожої до людини реальності, в якій індивід намагається зорієнтуватися, знайти вихід зі складних ситуацій, щоб жити в гармонії з собою та світом. У доробку В. Шевчука, зокрема у новелах зазначеної збірки, лабіринт як уособлення світу або внутрішнього стану героя відображає не лише просторову структуру наративу, а й складну внутрішню динаміку пошуку, сумнівів, віри, самотності чи абсурду. Проте в працях науковців цей аспект не знайшов належного осмислення, що й зумовило потребу його дослідження у пропонованій статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Літературознавці вже аналізували екзистенційну проблематику творів В. Шевчука [1; 2; 4; 5; 6; 10],

однак на сьогодні аспект мотиву «світ / лабіринт» як екзистенційна метафора в збірці «Сон сподіваної віри» взагалі не був виокремлений у наукових розвідках вчених.

Постановка завдання. Відтак метою пропонованої статті є аналіз зазначеного мотиву, щоб визначити, як автор за допомогою нього у новелах збірки «Сон сподіваної віри» (2007) візуалізує буттєвий досвід людини, що опинилася у кризовому просторі існування, позначеному нестабільністю і втраченою вірою знайти його сенс.

За методологічну основу взято елементи екзистенційної філософії, архетипної критики, герменевтики та мотивного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Письменники-екзистенціалісти, услід за філософами (С. К'єркегором, Мартіном Хайдеггером і Карлом Ясперсом, Морісом Мерло Понті та ін.), прагнули збагнути справжні причини трагічної невлаштованості людського життя. На перше місце вони висували категорії абсурду буття, страху, відчаю, самотності, страждання, смерті. «Для них трагічне начало – ірраціональне, всеохопне ставлення людини до життя, універсальний спосіб буття людини в суспільстві, бо світ – абсурдний,

ніщо, а існування, екзистенція людини – це “буття для смерті” як єдиної мети й підсумку існування» [3, с. 225–226].

Для інтерпретації та аналізу цього мотиву залучено новели В. Шевчука із збірки «Сон сподіваної віри» (2007). У цю книгу увійшло п’ятнадцять новел і оповідань та дві повісті, написані упродовж 1960–2001 років, але раніше не друковані, окрім твору «Жінка-змія». Новели В. Шевчука, якого називають шістдесятником, вирізняються глибиною філософсько-екзистенційного осмислення дійсності, де психологізм, символізм і філософія переплітаються у складний художній лабіринт.

Зважаючи на те, що вказані новели були написані в 60-х рр. ХХ ст., слухною є думка вченого Д. Дроздовського, який вважає, що існує зв’язок між екзистенціальною філософією цього періоду і настроями відчаю, відчуженості від суспільства. Також він стверджує, що в Україні час розквіту філософії екзистенціалізму співпадає з часом культурного руху шістдесятництва: «Доба шістдесятництва – феномен екзистенціальний» [2, с. 109]. І далі резюмує, що «ця філософія вибуху свободи, оригінальність художнього мислення відбилася насамперед в образній системі шістдесятників» [2, с. 120].

Погоджуючись з роздумами дослідника, можна констатувати, що всі названі особливості притаманні поетиці В. Шевчука, у якій виразно простежуються екзистенційні мотиви. На цьому наголошує одна з багатьох дослідниць творчості письменника Ірина Приліпко «В українській літературі мотиви екзистенціалізму знайшли вираження у творах Василя Стефаника, Валер’яна Підмогильного, Євгена Плужника, В. Домонтовича, Тодося Осьмачки, Василя Барки; у сучасній прозі одним із найяскравіших у цьому контексті є В. Шевчук» [5, с. 43]. В іншій статті дослідниця називає причини екзистенціалізму В. Шевчука, який «був також своєрідною реакцією на знеособлення людини в радянському суспільстві, домінування колективного над індивідуальним, переслідування свободи в усіх її проявах. У цьому сенсі світовідчуття і творчість прозаїка були виявом бунту проти абсурду існування в тодішній репресивній соціальній системі, проявом національної та антиколоніальної позиції» [4, с. 4]. Відтак не випадково домінують проблемами митця є людина, її сутність, пошуки сенсу свого існування, її вибору, свободи, страждання, самотності, взаємозв’язку «я» та Іншого, «я» і світу. Сам письменник з цього приводу зазначав: «Я завжди хотів

побачити людину в людині попри абсурд життя і беззмістовність існування. <...> кожна людина – індивідуальність, загадка, космос» [7, с. 80; 83]. Тому в своїй творчості В. Шевчук моделював образ «внутрішньої людини», екзистенція якої унікальна, переважно опозиційна до зовнішнього, раціоналістичного й матеріального світу, який асоціюється з лабіринтом, з якого практично не видно виходу.

Мотив «світ / лабіринт» у збірці В. Шевчука «Сон сподіваної віри» – це ключ до розуміння глибоких екзистенційних тем, таких як відчуження, розгубленість, небезпека, пошук істини, почуття відчаю і «сприйняття дійсності в образі Лабіринту, в якому людина потрапляє в безнадію і безвихідь» [11, с. 60]. У В. Шевчука мотив антиномії «світ / лабіринт» є ключовим для розуміння внутрішнього конфлікту персонажів та загальної атмосфери новел. Збірка «Сон сподіваної віри» – це не просто художній текст, а духовна карта, де кожна новела – це намагання знайти вихід із лабіринту буття. Проте, як показує автор, цей вихід не завжди існує. І, можливо, справжній сенс – не у виході, а в усвідомленні марності екзистенційних пошуків себе в безглуздому світі.

Цей мотив яскраво виявляється вже в перших новелах збірки – «Дзеркало» та «Вони завжди були разом», у яких антиномія «світ / лабіринт» є не просто формальним художнім прийомом, а філософською моделлю буття, способом передати глибинну кризу – втрату єдності між людиною і реальністю, також показати внутрішній стан людини, її розгубленість, відчуженість і пошук сенсу в хаотичному світі. Обидві новели демонструють характерну для В. Шевчука поетику: він не просто розповідає історії, а занурює читача у філософську екзистенцію і символічний вимір.

У новелі «Дзеркало» мотив лабіринту постає як вхід у підсвідоме. Саме дзеркало виконує роль порталу – переходу з нібито реального світу у викривлену, символічну реальність, де втрачається відчуття часу, простору й навіть самого себе. Герой поступово втрачає контроль над тим, що вважає звичним, – світ навколо нього виявляється ілюзорним, мінливим, а отже – ворожим. Так, наприклад, прикутий до ліжка Валько, вдивляючись у дзеркало, помічає: «...щось у нутрі зрушилося, перемістилося, принаймні певні рівні розташувалися інакше» [12, с. 8] або «оте чортівське дзеркало стало екраном того, чого він не бачив, а про що відав, як воно діялося» [4, с. 6]. Любов до дівчини Марти, яка мала б стати рятівною ниткою для героя і витягнути його з лабіринту страху,

розгубленості, теж виявляється ілюзорною, він залишається на самоті. «Зовнішній» світ ніби розпадається, відкриваючи лабіринт внутрішнього – сумніву, страху, самозаперечення. Лабіринт тут не має чітких меж: він проявляється у спотвореному просторі, у фрагментованому часі, у втраті ідентичності. Таким чином, герой не проходить крізь лабіринт – він у ньому лишається: «Світло можна вимкнути. Хочеш скреготнути губами, хлопче? Будь ласка! Легше стало? Ні? Тоді дивись у ніч і думай! Можеш думати про мене, тобто дзеркало, а можеш і про людей. І не намагайся, Бога ради, зрозуміти світ!» [12, с. 14].

Новела «Вони завжди були разом» пропонує інший, але не менш складний варіант реалізації мотиву «світ / лабіринт». На перший погляд, усе виглядає впорядковано: пара дідів, Степан та Григорій, товаришують з дитинства, вони постійно разом: ходять вулицями, йдуть у пивницю, часто йдуть під кам'янисту гору, з якої відкривається чудовий краєвид на річку, на долину, на острів, порослий деревами. «Саме тут вони сідають, розкладають шахівницю, розставляють фігури й починають неквапливу гру. І їм обом здається, що та гра – це і є їхні стосунки впродовж довгих років від часу. <...> Грають завзято й самопоглиблено, і кожен бажає виграти, бо в них є таємна домовна: той, котрий виграє – в цьому світі залишиться, а другий – піде. Це жартівлива домовна, але кожен із них знає, що не жартівлива. А ще кожен знає, що ніхто із них не знайде засобу, аби всі зіграні ними партії звести до купи, відтак і визначити переможця» [12, с. 21]. Але насправді це лише ілюзія дружби. Герої роз'єднані внутрішньо, вони блукають у психологічному лабіринті, де неможливо по-справжньому зустрітися. Час тут ніби зупиняється, а реальність розпадається. Відтак з кожною сценою реальність втрачає логіку, а герої – відчуття присутності одне одного, кожен гостро відчуває самотність, яка увиразнюється у снах, напівмареннях. Виникає ефект роздвоєння: вони водночас разом і окремо, поруч і безнадійно далеко. Такий стан стає аналогом лабіринту – емоційного, психологічного, де дружба і самотність переплетені, але превалює самотність. Важливо, що вихід із цього лабіринту не передбачається: герої приречені на безконечне блукання простором, де порушено не лише координати, а й саме відчуття часу.

Досить своєрідна інтерпретація антиномії «світ / лабіринт» постає у новелі «Хмари», у якій цей мотив символізує зіткнення між ілюзією впорядкованості зовнішнього світу та істинною склад-

ністю буття людини. Сама назва твору вже є символічною і асоціюється з лабіринтом, вихід з якого чесно намагається знайти головний герой Дмитро, бо він упевнений, що «ми в цьому світі живемо на дві половини: сьогодні в хаті білого світу, а завтра – чорного» [12, с. 30]. Постає питання: хто ж переможе у цьому двобої? Автор дає герою право вибору, застосовуючи наскрізний образ хмар, які «лягали йому просто на спину, він тяг їх за собою, як полотно плаща» [12, с. 30], він «був підвладний отим хмарам», вони «затягли небо, пливли розірваними клаптями, низькі, скаламучені, ніби аж дерев торкалися, – через те й дерева, й хати, й паркани, й лавки біля них, і дорога, по якій їхав, ніби порозбухали, посіріли чи почорніли й нагнали лихі почуття...» [12, с. 32]. Життя Дмитра перетворюється на справжній лабіринт, з якого немає справжнього виходу: «Хмари жили в голові і в серці. Хмари були як сон із тими барвистими смугами і з обличчями, вилитими із води, що міняються і зломлюються. <...> людина не знаходить собі місця під сонцем, і людина зводить раптом до неба голову, і їй хочеться закричати, заволати туди, щоб спитатися, чому воно в світі так і як од того звільнитися? Чому людину раптом починає щось гризти, щось її з'їдає, і не має сили вона з тим боротися? Тоді вона й не бореться, а тихо починає опускатись у твань власного безсилля – ось що значить, коли чорти в душі колояться...» [12, с. 41].

Хмари як внутрішній лабіринт стають архетипом духовного пошуку, загубленості героя, що межує з темою сну, ілюзії чи смерті: «Сон був наче хмари, хмари – наче сон» [12, с. 36], вони «втягують його в себе, ніби вуж жабу, і він у цьому світі таки жаба, і їде, їде, його волочить, тягне, всмоктує, його веде – і він піддається тому нагальному потягові звіра а чи чорта, а чи бозна-чого, але такого, що існує реально в цьому світі, і що ним повелює» [12, с. 43]. Наведена цитата увиразнює стан Дмитра, який попри все прагне вийти з лабіринту повсякденності і циклічності життя. Утім автор пропонує несподіваний альтернативний вихід – вихід у зло, бо саме зустріччю з Чортом і закінчується оповідь. Отже, усе життя героя, метафора його стосунків з підлеглими, знайомими, жінками, перетворюється на лабіринт, де є зовнішнє спостереження і усвідомлення свого внутрішнього стану, але немає справжнього виходу. Враховуючи час написання твору – 1963 рік, така альтернатива логічна і обумовлена соціально-політичною ситуацією, в якій жили і творили переслідувані й цьковані владою письменники, і В. Шевчук в їх числі.

Світ у новелістиці В. Шевчука часто постає не як об'єктивна реальність, а як відображення внутрішнього світу людини, сповненого сумнівів, тривог і духовних пошуків. Тривіальний сюжет про відвідини старих свекра і свекрухи невісткою Ольгою в новелі В. Шевчука «Сутінки» дуже вдало ілюструє екзистенційну метафору світу як лабіринту – складного, неосяжного, сповненого внутрішньої тривоги й пошуку сенсу. Героїня, втративши чоловіка при неназваних обставинах (він «заскочив на короткий час у життя її, і дочасно вийшов» [12, с. 45]), намагається опанувати свою самотність: вона згадує щасливі дні їхнього подружнього життя («Шумно, весело, повно людей, котрі багато п'ють, багато їдять, багато сміються і створюють галасливу й непотрібну метушню, яка збуджує, п'янить ...» [12, с. 48]), та це не приносить їй розраду, бо «викликає щем у душі» [12, с. 47]. Доросла донька має своїх друзів, і мати сумнівається, чи згадає її в галасливій новорічній компанії. Самотність героїні перетворюється в страх, вона перебуває в стані втечі від «чогось неймовірного», і саме таке відчуття змушує її до пошуку самої себе і смислу життя. Це і підштовхує Ольгу до поїздки в село до старих батьків свого чоловіка Миколи на свято Нового року, але в дорозі до них вона відчула «ті незвичайні сутінки: сухуваті, драглисті, тремтливі, що текли звідусіль білими потоками, злегка забарвлені чистою синькою» [12, с. 49].

Назва новели «Сутінки» стає глибоко символічною: сутінки – це не ніч і не день, а перехідний межовий стан. Такий простір – це метафора невизначеності, у якій перебуває героїня. Її життя ніби балансує на межі між реальністю й ілюзією, між життям і смертю, між минулим і майбутнім. Цей перехідний стан не має кінця – героїня застрягла у ньому, як у вічному повторенні, «відчуваючи в душі холоднуватий мінор. Бо все на світі доходить рубежу, а тоді, можливо, спиняєшся коло великого мосту...» [12, с. 52]. З'являються ще символічні образи – мосту і «ночі межі» – «серця сутінків»: «Саме тоді й приходить справжня ніч – широка й нескінчена, немилосердна й нещадна – ніч межі. Ніч, що заступає світ, повільна й неперехідна – серце сутінків, тлінна, бо й тлінність стає раптом несподіваним началом. Це може жажнути, особливо тоді, коли воюєш із цією ніччю, а перемогти не можеш. Бо вона сильніша бажань та спромог, вона – вступ на міст...» [12, с. 53]. Саме тому світ у «Сутінках» – не місце, а стан буття, у якому людина змушена шукати сенс у темряві, бо ні привітність чоловікових батьків, ні їх затишна

стара оселя, ні щедри пригостання не можуть розв'язати самотність героїні і вказати шлях виходу із лабіринту світу. Героїня постає як екзистенційна особистість, самотня, сповнена тривог, сумнівів і страхів. Ці елементи характерні для екзистенційної філософії Сартра, Камю: людина залишається сам-на-сам із абсурдом буття. Героїня не має можливості вийти з простору, в якому опинилася, і часто не розуміє, чому там знаходиться, – саме це породжує екзистенційний страх, її лякає незрозуміле життя.

Отже, у новелі «Сутінки» світ подається як лабіринт, але лабіринт не архітектурний, а психологічний – заплутаний, темний, неосяжний, у якому героїня змушена блукати, не знаходячи виходу. Така образність має глибоке екзистенційне підґрунтя: вона символізує складність людського буття, дезорієнтацію, духовну кризу, що виникає у зіткненні з абсурдом і невизначеністю. Метафора лабіринту в новелі слугує не просто художнім прийомом, а формою глибокого філософського осмислення буття сучасної письменниці людини – самотньої, дезорієнтованої, але такої, що продовжує шукати. А «холодний жаж, що облив Ользі серце» [12, с. 53] при почутих на вулиці рипучих звуків автор не коментує, але в контексті готичних традицій їх можна пояснити паралельним існуванням потойбічного, містичного світу зі світом живих людей.

На межі двох світів балансують персонажі новели «Хованець». Не випадково внутрішній стан жінки, яка приїхала в гори, аби «вийти із каруселі щоденщини, а більше – зі свого болю та відчаю, щоб менше розмовляти, менше думати і хоч так розтерпнути душею» [12, с. 54] (такий її стан був спровокований смертю доньки, і жінка не могла змиритися з такою втратою), нагадує не лише екзистенційний, а й містичний лабіринт. У ньому важко розрізнити дійсність повсякденну і химерну, реальність, майже міфологічну і фантастичну. Автор свідомо вдавався до таких антиномій, позаяк фантастику, демонологію та елементи готики «розглядав як стан душі, образний його відбиток» [13, с. 398].

Промовистою є назва новели. «Хованець» (також: домовик, годованець, засідач, похатник, інклюзник) – це домашній дух-опікун у народних віруваннях Карпат і Підгір'я. Він забезпечує добробут господареві, доглядає за худобою, приносить щастя в дім. У разі образи <...> може влаштувати безлад у господарстві або ж зовсім піти, забравши з собою добробут [9]. У новелі цей дух постає як «мале страховисько з великою голо-

вою, з гострими вгорі вухами і з довгим кульчиком, що звисав із одного вуха, а замість камінця у кульчику – золотий горішок. Мав хованець великі очі й плаского носа, широчезного, розсунутого від усміху. Ступав рахітичними ніжками, власне, дибав, в одній руці тримав торбину, а другою впиравсь об патеричку. І був без одежі; ні, тіло його обтягнуте лискучою, впритул пригнутою до тіла тканиною, і вона, чи й тіло його, поблискували іскрами» [12, с. 61].

Одного разу дочка з хованцем, які з'являються жінці чи то уві сні, чи то в мареннях, розпочинають гру в піжмурки, але ставка цієї гри дуже висока – життя матері, і дівчинка готова програти, аби її мама жила. Цей художній прийом використано для створення катарсисного ефекту: душа жінки має звільнитися від нічних кошмарів і болісної прив'язаності до померлої доньки, про що її попереджає хованець: «Це триватиме доти, доки ця мала негідниця вас, мадам, не відпустить» [12, с. 65]. Це одна з небагатьох новел В. Шевчука, у якій вдається знайти вихід із лабіринту буття. Фінальна сцена символізує оновлення і звільнення: «Жінка не прокинулася, але усміхнулася світлу і стала молода й гарна» [12, с. 69].

У новелі «Під синичий подзвін» (1978) В. Шевчук переходить на соціально-екзистенційний рівень висвітлення парадоксу сучасної людини, яка вважає, що можна вирватися з внутрішнього замкненого простору через зміну зовнішніх обставин. Головна героїня Лариса переконує себе, що, зробивши пластичну операцію носа, вона зможе змінити й життя, ніби стерши попереднє «я». Це прагнення вирватися з минулого – типовий мотив екзистенційного блукання, тільки у авторській інтерпретації воно набуває гротескного забарвлення: замість звільнення героїня тільки глибше занурюється в пастку лабіринту: «Крім фізичного відчуття зміни, мала й моральне: той скутий, болющий жмуток, який майже завжди сидів у ній, викликаючи постійне застереження щодо власної повноцінності, жив у ній і зараз – рівноважилося це спалахами злості й відчайдушності» [12, с. 209].

І саме операція стає точкою входу в лабіринт, у якому кожна спроба знайти «нове життя» веде лише до нових внутрішніх пасток – самотності, параної, відчуття фальшивості буття. Лариса зятя стала розправлятися з фотографіями «світлом померлих речей», які нагадували її колишню: «їй раптом здалося, що рве вона на клапті й той час, що лежав у темній прірві минулого, оте намальоване в її пам'яті море-життя, бо ж справжнє

життя, на її думку, мало початися оце відтепер» [12, с. 202]. Героїня, як актор у театрі абсурду, намагається переконати себе, що стала іншою, однак з кожною новою умовністю лише віддаляється від справжнього «я», гублячи себе у дзеркальному лабіринті відображень, підмін і ролей. Її життя перетворюється на химерну гру, де кожна дія – лише спроба втечі від самої себе, але що далі – то глибший абсурд, і врешті-решт довгоочікуваний переїзд на нову квартиру, який теж не розриває замкнене коло екзистенційної пастки. І хоч в цей момент над її «головою розсипався голосистий синичий подзвін», у «душі щось знову стислося, щось зашмигло», а в дітях, які бігли за машиною з пожитками, проводжаючи сусідів, «Лариса бачила поміж них тільки дівчинку – увіч здалося їй, що була зовсім схожа на ту, із знижених фотокарток, ту, яку так жорстоко тут покинула, а може, й була вона із тих фотокарток, – бігла за машиною й бігла, і зі щік її густо котилися рясні сльози» [12, с. 222]. Таким чином автор демонструє, що героїня не змогла подолати лабіринт, знайти вихід з нього, бо намагалася змінити лише зовнішнє, тоді як справжня причина замкненості усередині неї самої.

«Сон сподіваної віри» – це одна з найінтелектуальніших новел В. Шевчука, відтак не випадково вона дає назву збірці. У ній В. Шевчук створює модус барокового лабіринту, оберненого до внутрішнього світу людини, що стоїть на порозі смерті. У центрі оповіді – мислитель епохи Бароко, ідентифікований із Стефаном Яворським, митрополитом Рязанським і Муромським. Автор, реконструюючи культурно-історичний контекст доби, занурюється в онтологічно складний простір свідомості, де відбувається складна боротьба між земною наукою й небесною мудрістю. «Це була ніч ночей. У кожної людини така буває тільки одна, в яку стягуються, ніби в щільний, туго скручений клубок, нитки життя» [12, с. 284]. Образ клубка, до якого стягується все прожите, – це ключ до розуміння лабіринту в бароковому вимірі не як географічного чи психологічного простору, а як метафізичної структури, де час, пам'ять і духовний досвід сходяться у вузол вибору – розсічення кола буття. Головний герой знаходиться на межі реального і потойбічного світів і змушений «розсікти» замкнене коло свого життя, яке до цього моменту замикалося на зовнішній авторитет книжності, знань, риторики, церковної кар'єри. Саме тут виявляється барокова двоїстість: книжна мудрість перестає бути джерелом спасіння, натомість провадить у пастку розумового лабіринту, де губиться

духовна суть. У цьому сенсі «розсічене коло» є моментом розв'язання духовної дилеми і має суто сакральний характер: нігілістичне заперечення всього попереднього не є актом зневіри, радше навпаки, воно потрібне для того, щоб увійти в простір трансцендентного і стати справжнім шляхом до «сподіваної віри», тобто істинного прозріння.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можна констатувати, що у збірці малої прози В. Шевчука «Сон сподіваної віри» мотив «світ / лабіринт» набуває глибоко філософського забарвлення і виконує функцію екзистенційної метафори. Автор пропонує оригінальне осмислення цього мотиву, використовуючи його як ключ до розкриття глибинних екзистенційних тем: відчуження, розгубленості, небезпеки, пошуку істини, відчаю та сприйняття дійсності як хаотичного простору, в якому людина опиняється в стані безвиході.

Через цей мотив письменник окреслює кризу ідентичності, втрату духовних орієнтирів і прагнення до істини, яка, втім, часто залишається

недосяжною. Лабіринт у Шевчука набуває різних форм: психологічного (у новелах «Дзеркало», «Вони завжди були разом», «Сутінки»), містично-екзистенційного («Хованець»), внутрішнього – як архетипу духовного пошуку та загубленості («Хмари»), соціального («Під синичий подзвін») та онтологічно складного барокового простору свідомості («Сон сподіваної віри»). Утілення мотиву «світ / лабіринт» увиразнює провідну ідею збірки: у світі, де на перший погляд усе впорядковане, насправді панує безлад і хаос. Персонажі новел намагаються знайти вихід із лабіринту буття, але, як демонструє автор, такий вихід не завжди існує.

Порушена тема є перспективною для подальших досліджень, оскільки демонструючи нові, не помічені раніше в дослідженнях новелістики В. Шевчука смисли і підтексти, дозволяє крізь призму екзистенційного мотиву «світ / лабіринт» глибше проаналізувати малу прозу письменника і відкриває шлях до поглибленого розуміння проблем, тем і мотивів його багатовимірної творчості.

Список літератури:

1. Горнятко-Шумилович А. Боротьба за «автентичну людину»: проза Валерія Шевчука як віддзеркалення екзистенціалізму. Львів: Каменяр, 1999. 49 с.
2. Дроздовський Д. Код майбутнього. Криза людини в європейській філософії: від екзистенціалізму до українського шістдесятництва. Київ: Всесвіт, 2006. 170 с.
3. Літературознавчий словник-довідник *Nota Bene* / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. 2-ге вид., випр., допов. Київ: Академія, 2007. 752 с.
4. Приліпко Ірина. Повість Валерія Шевчука «Мор» і роман Альбера Камю «Чума»: суголосність у контексті філософії екзистенціалізму. *Слово і Час*. 2024. № 4 (736). С. 3–20.
5. Приліпко Ірина. Повість Валерія Шевчука «Сповідь» крізь призму філософії екзистенціалізму. *Слово і Час*. 2023. № 1 (727). С. 41–61.
6. Сподарець В. Екзистенційний вимір роману Вал. Шевчука «Темна музика сосон». *Література в контексті культури*. 2010. Вип. 20 (2). С. 80–86.
7. Тарнашинська Л. «Ліпше бути ніким, ніж рабом». *Закон піраміди: Діалоги про літературу та соціокультурний клімат довкола неї*. Київ: Пульсари, 2001. С. 78–91.
8. Тарнашинська Л. Художня галактика Валерія Шевчука: постать сучасного українського письменника на тлі західноєвропейської літератури. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2001. 224 с.
9. Хованець (домовик) в народних віруваннях Карпат і Підгір'я. URL: <https://uamodna.com/articles/hovanecj-domovuk-v-narodnyh-viruvanniah-karpat-i-pidgirya/> (дата звернення: 8. 10. 2025).
10. Чернюк С. Морально-етичний кодекс екзистенціалізму Валерія Шевчука. *Волинь-Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. Житомир, 2004. Випуск 12. С. 126–129.
11. Чижевський Д. Слов'янський модернізм. *Слово і час*. 2004. № 6. С. 53–65.
12. Шевчук В. Сон сподіваної віри: готично-притчева проза. Львів: Піраміда, 2007. 416 с.
13. Шевчук В. Сад житейський думок, трудів та почуттів: Автобіографічні замітки. *Темна музика сосон*: роман. Київ: Акцент, 2003. С. 333–444.

Kolinko O. P. THE MOTIF OF “WORLD / LABYRINTH” AS AN EXISTENTIAL METAPHOR IN THE SHORT STORIES OF V. SHEVCHUK

The article explores the artistic embodiment of the «world / labyrinth» motif in the short stories of V. Shevchuk from the collection «The Dream of the Hoped-for Faith» (2007) as an existential metaphor. The relevance of the study lies in the need for a deeper understanding of existential issues in Ukrainian prose of the second

half of the 20th century, particularly in the context of philosophical reflections on the meaning of existence, personal identity, and spiritual self-determination. The labyrinth motif is analyzed as a key image that reveals the complex inner world of the characters, their sense of alienation, confusion, spiritual disorientation, and pursuit of truth in the face of existential crisis. The study emphasizes that Shevchuk presents the labyrinth not merely as a spatial or mythological construct, but primarily as a metaphor for the existential state of the individual. Various manifestations of this motif are identified in the collection: a psychological labyrinth in which close individuals wander without truly encountering one another; a mystical-existential labyrinth; an internal labyrinth as an archetype of spiritual search and loss; a socially tinted labyrinth of alienation; and a Baroque-style labyrinth of consciousness with complex ontological structure. The aim of the study is to trace how this motif is used by the author to visualize the existential experience of a person caught in a chaotic reality, marked by instability and lost faith. The methodological framework includes elements of existential philosophy, archetypal criticism, hermeneutics, and motif analysis.

As a result, it is concluded that the image of the labyrinth in Shevchuk's prose does not have a single, fixed interpretation but functions as a multifaceted metaphor that encompasses personal, social, spiritual, and ontological dimensions. This multi-layered approach underscores the artistic uniqueness of Shevchuk's short fiction, which addresses the fundamental and universal questions of human existence. The «world / labyrinth» motif not only structures the narrative space but also highlights the inner drama of being, where truth remains forever elusive.

Key words: *short story, motif «world / labyrinth», existential metaphor.*

Дата надходження статті: 25.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025